FRA FAGFORENINGSBEVÆGELSENS FØRSTE TID I HOLBÆK

Af Forretningsfører **Anton Hansen.**

Under Lavsvæsenet, der som Følge af Næringsloven af 1857 ophævedes den 1. Januar 1862, kendte man kun ugifte Haandværkssvende, der havde Kost og Logi hos Mesteren. Hvis en Svend blev ked af at leve i Cølibat og giftede sig, maatte han nedsætte sig som Mester, hvilket var Grunden til, at der ikke var »Mestre« i den Forstand, at de havde Svende.

Efter Industrialismens Gennembrud ændredes dette Forhold efterhaanden. Selv om Kost- og Logisystemet i enkelte Fag (f. Eks. Barber- og Handelsfagene) holdt sig til langt efter Aarhundredskiftet, tabte dette patriarkalske System dog mere og mere Terræn, indtil det tilsidst helt forsvandt.

Svendene henvistes mere og mere til at leve deres Liv uafhængigt af Mesteren og dennes Hjem, hvilket maaske ikke straks i alle Tilfælde var det Gode, som det senere er blevet. Kort sagt, Svendene følte sig ikke mere som en Del af Mesterens Husstand, men de begyndte at føle sig som Lønarbejdere.

Under store Brydninger saavel indadtil som udadtil paabegyndtes Arbejdernes Organisering. I 1869 stiftedes i København den typografiske Forening, men det var dog først i Begyndelsen af 70erne, Arbejdernes faglige Organisering tog rigtig Fart, og samtidig rejstes — ogsaa med København som Udgangspunkt — en socialdemokratisk Bevægelse, der hurtigt fik en ret stor Tilslutning.

Disse Rørelser forplantede sig selvfølgelig ret hurtigt ud til Provinsen. Arbejderne fra Hovedstaden, der kom ud til Provinsen, bragte de nye Tanker med sig. Socialdemokratiske Foreninger og Fagforeninger stiftedes i alle Byer. Her i Holbæk stiftedes Socialdemokratisk Forening i 1884. Fagforeninger dannedes ogsaa her i Fag efter Fag, saaledes har følgende Fagforeninger bestaaet i over 50 Aar: Typografernes, Skomagernes, Smedenes, Malernes, Tømrernes, Snedkernes Arbejdsmændenes, Bagernes og Skrædernes samt Arbejdernes Fællesorganisation, eller Fællesfagforeningen, som den straks benævntes.

Arbejderne havde den Gang ingen lokal Presse, men deres Organisationsbestræbelser fandt megen Forstaaelse og Støtte i Venstrebladet »Holbæk Posten«, ja, selv Stiftelsen af »Socialdemokratisk Forening« gik dette Blads Redaktør Conrad Hansen stærkt ind for i en temmelig kraftig Polemik med Højrebladet »Holbæk Amts Avis«. Dette gode Forhold vedvarede i alt væsentligt, saa længe saavel Venstre som Socialdemokratiet var Oppositionspartier, og saaledes havde fælles Interesser overfor Estrup og hans Parti. Denne sociale Forstaaelse hos Venstre gav sig et smukt Udslag under den store Lock-out i 1899, hvor Landmænd Landet over modtog Byarbejdernes Børn, og i stor Udstrækning skaffede de lock-outede Arbejde. Mænd som senere Landbrugsminister Kr. Petersen, Sandby, Gdr. Niels Rasmussen, Hagested, Mejerist Poulsen, Gislinge, m. fl. stod i Spidsen for Hjælpeaktioner paa deres Egn, og indsamlede ret store Pengebeløb til de lock-outede Arbejdere og deres Familiers Underhold.

Ogsaa blandt det gamle Højre fandtes der Folk med stærk social Forstaaelse og Indstilling, saa selv om det ellers ikke var social Forstaaelse, der prægede dette nu forlængst likviderede Parti, var der dog mange Arbejdere, der var Medlemmer af »Højres Arbejder- og Vælgerforening«. En medvirkende Aarsag hertil var dog maaske nok, at der i nær Tilknytning til denne Vælgerforening var

oprettet en Sygekasse, der kaldtes »Arbejderforeningen«, som efter den Tids Forhold ikke var saa ringe, og navnlig var den billig, da dens Indtægter i meget væsentlig Grad bestod i Tilskud fra Private.

Et Par forlængst afdøde Murersvende har fortalt, hvorledes de efterhaanden blev paavirket af de nye Tanker, og derfor ønskede at bryde med »Arbejderforeningen«. De var dog ikke til Sinds at »forære« nogen det Beløb, som de havde »indestaaende« i Sygekassen, hvorfor de enedes om at kræve afholdt en Generalforsamling, hvor de, efter forudgaaende Agitation blandt Medlemmerne, stillede Forslag om, og fik vedtaget, Kassens Ophævelse og Formuens Fordeling blandt Medlemmerne. Alt dette skete dog først efter, at det aarlige Tilskud fra Formanden for »Højres Arbejder- og Vælgerforening«, Grev Schulin paa Tøiløsegaarden var indgaaet. Det gjaldt jo om at faa det hele med.

Naa, det var jo ikke Tegn paa nogen større Sømmelighedsfølelse, men dette Forhold skal ses paa Baggrund af hele Tidsaanden, og den almindelige Opfattelse af, hvad man kunde tillade sig overfor politiske Modstandere. Nogen særlig Finfølelse gjorde sig saavist ikke gældende nogen Steder, og en særlig durkdreven Streg kunde altid forvente en vis Sympati, selv om den maaske var noget grovkornet.

Haandværkssvendenes Mentalitet i det hele taget var i Støbeskeen. Overgangen fra Lavsordningen til mere frie Forhold skulde der Tid til at fordøje, og da saa tilmed de faglige og politiske Rørelser under Provisorietiden opstod, og i høj Grad bidrog til at belyse den samtidig med Industrialismens Fremtrængen stadig stigende Klasseforskel, er det ikke saa underligt, at det blev en Arbejdertype saa vidt forskellig fra Nutidens Haandværkssvende, at det for de yngre er vanskeligt at fatte.

Der var Folk imellem, der kunde tale om Kammeratskab og Sammenhold blandt Arbejderne, og selv praktiserede

det, men indenfor de fleste Fag herskede en ret udbredt Fagstolthed. De fleste Svende ansaa netop deres eget Fag for at være det fornemste, og oversaa i nogen Grad de andre Fag. Denne Fagstolthed, eller som Nutidsmennesker vel vil kalde det — Fagdumhed, holdt sig længe og gik i særlig Grad ud over de ufaglærte.

Ogsaa overfor Lærlingene optraadte Datidens Svende meget overlegent. Lærlingene maatte saavel i som udenfor Arbejdstiden være til Raadighed for Svendene paa forskellig Vis, snart for at hente Øl (13 Bajere for 1 Kr.) og Brændevin, og snart for at pudse Svendenes Støvler — hvis de havde nogen. En Lærlings Pligter kunde være mangfoldige, men Lønnen bestod som Regel kun i et Par Lussinger, for at Lærlingene ikke skulde komme i Tanker om, at de var paa lige Fod med Svendene.

Haandværkssvendene opklækkede paa denne Maade en Art »Underklasse«, der stadig var i Opposition overfor Svendene. Resultatet heraf var, at den Livskraft, de ikke fik Udløsning for ved at drille Politibetjentene Groth og Brenøe, gav sig Udslag i Drillerier, ja, ligefrem Overfald paa Svendene. Dette sidste var dog selvfølgelig altid »Mørklægningsforbrydelser«. En gammel Haandværker fortæller saaledes, at han en Gang som Læredreng var med til at drive Skrædersvendene ud i Proprietær Ragers Møddingpøl.

Det var dog ikke alene naar de optraadte i Flok, at der var »Numre« i dem; ogsaa naar de var enkeltvis, øvede de deres Skarnsstreger. Saaledes var det en yndet Sport ved Handel hos Bager Schumann, at betale med en Halvtreøre. Madam Schumann saa daarligt, og gav saa tilbage paa en Krone.

Jeg antydede før, at det ikke altid var Tilfældet, at en Haandværksvend ejede et Par Støvler. Det fortælles saaledes om Snedkersvendene paa et Værksted, at de kun raadede over et Par Støvler tilsammen. Naar de derfor paa en Lønningsaften skulde besøge »Manden i Træet« — en

Beværtning i Blegstræde — maatte de gaa derned enkeltvis, hvorledes en Læredreng bragte Støvlerne tilbage til den næste, og blev saaledes ved, indtil de alle var samlede. Hvorledes Hjemturen saa forløb, vides der intet om, men det har vel ikke foregaaet saa »standsmæssigt« for andre end Støvlernes rette Ejermand.

Fortjenesten var lille den Gang. En Haandværker kunde kun tjene ca. 12—15 Kr. ugentlig og en Arbejdsmand noget mindre. Var Arbejdsfortjenesten ringe, var Understøttelsen det ikke mindre. 2 Kr. og et 10-Punds Rugbrød ugentlig var saa sent som i 90'erne almindeligvis Taksten for fuldt forsørgede paa Fattigvæsenet og 12 Kr. maanedlig som Alderdomsunderstøttelse. De gamle og fattigunderstøttede fik saa godt som aldrig varm Mad, i hvert Fald kun, naar Familie eller andre gode Mennesker gav dem det.

Det siger sig selv, at med en saa ringe Arbejdsfortjeneste var det meget smaa Forhold en Arbejderfamilie levede under. Hjemmene var meget spartansk udstyrede, Maden var billig og meget ensformig og Klædedragten var for manges Vedkommende kun Arbejdstøjet, der om Søndagen var renvasket, ligesom Træskoene saa blev blanktpudsede. Hvor der ingen Børneflok var, var Forholdene dog som Regel noget bedre.

At Arbejdstiden var lang og Lønnen lille, gik særligt ud over Boligforholdene, Huslejen maatte jo ikke blive for høj. Endnu findes en Del Beboelser i Holbæk, der stammer fra den Periode, og skønt de forlængst er saneringsmodne, staar de stadig som et Minde fra disse Tider, hvor man endnu ikke havde faaet Øjnene op for Værdien af sunde og gode Boligforhold for h e l e Befolkningen. I forskellige Stræder Nord for Ahlgade og i Smedelundsgades sydlige Del kan man stadig se den Slags uhygiejniske Boliger i Brug.

Frandsens Arbejderboliger — de smaa hyggelige Rækkehuse paa Labæks Sydside — der nu ikke længere svarer til de Fordringer, man stiller til en Arbejderbolig, opfør-

tes i 1884 for faste Arbejdere paa L. Frandsens Jernstøberi og Maskinfabrik. De betød dengang et mægtigt Fremskridt paa Boligomraadet, og har uden Tvivl haft stor Indvirkning paa Arbejdernes Ønskedrømme med Hensyn til Lejligheder. Et selvstændigt Hjem i eget lille Hus hører jo stadig til den besiddelsesløses højeste Ønsker.

Ogsaa Møbleringen var derefter. En Dobbeltseng med et Underlag af Rughalm, i de fleste Tilfælde en Slagbænk til Børnene, et tarveligt Bord og nogle enkelte Stole samt et Klædeskab og en Dragkiste eller en Kommode fra Konens Pigetid, hvis Pladsen tillod en saadan Overdaadighed af Møbler. Lejlighedens øvrige Udstyr var selvfølgelig ogsaa i al Tarvelighed. Tarvelige Kapper for Vinduerne, en Petroleumslampe under Bjælken og paa Væggene nogle Olietryksbilleder med naive religiøse Motiver eller med Billeder af kongelige Personer fra Ind- eller Udland. Undertiden bragte et Par Nipsgenstande eller en »Uro« lidt Afveksling i det triste Billede, som et saadant Hjem var set med Nutidsøjne. At Kosten ogsaa var meget enkel og spartansk, er vist overflødigt at fremhæve.

Adspredelser kendte man ikke meget til og Selskabeligheden dreves mest omkring en Flaske Snaps. Brændevinen kostede kun 7 Øre Pæglen, hvorfor den betragtedes som Fattigmandens bedste Trøster. Det var ganske vist en »Trøst«, der som oftest gav Bagslag, men det var først i Forbindelse med den vaagnende Klassebevidsthed i dette Ords bedste Betydning, at dette gik op for Arbejderne.

Og den aandelige Føde. Ja, hvis man i det hele taget gav sig af med Læsning, var »Ugens Nyheder« eller Louis de Moulin's »Revue« den Lekture man oftest stødte paa. Det er derfor intet Under, at den politiske Vækkelse hurtigt slog saa stærkt an, som den gjorde. Masserne laa aandeligt brak. Den nye Sæd spirede stærkt i den hidtil hvilende Jordbund.

Idealistiske Mænd — Kvinderne beskæftigede sig endnu ikke med Politik — traadte som nævnt i 1884 sammen og

stiftede en socialdemokratisk Forening, hvis første Formand, eller Præsident som det dengang hed, Typograf Carl Lund blev. Foreningens Vicepræsident var Høker Sparwath, og endvidere var den senere Redaktør og Borgmester i Vejle, C. Jacobsen, og Snedker, senere Skatteopkræver Martin Hansen, meget virksomme for den nye Bevægelses Udbredelse. At der var Spireevne i det Frø, som dengang blev saaet, viser Kendsgerningerne.

At der ogsaa var Arbejdere, der var Modstandere af de nye Foreteelser, kan ikke undre. I visse Tilfælde var der derfor en dobbelt Front at kæmpe imod.

En nu afdød Bødker har saaledes fortalt, at han var stærkt til Nar for sin Omgangskreds, fordi han var indmeldt i Fagforeningen.

Under Verdensudstillingen i 1888 inviterede tidligere Købmand i Holbæk, Grosserer Seidelin 25 unge Mennesker fra Holbæk til for hans Regning at bese Udstillingen og forskellige Museer i København. Skønt det fra flere Sider blev hævdet, at en Socialist og Fagforeningsmand da ikke kunde forvente at komme i Betragtning ved en saadan Studierejse, meldte den unge Bødker sig alligevel — og blev bevilget Deltagelse i denne interessante Tur.

Partipionererne fra Byen afholdt mange Møder omkring i Omegnen, men lige velsete var de ikke alle Vegne. Ud til disse Møder kørte de i Vognmand Peter Madsens Charabanc. Vognmand Madsen var den eneste, der vilde køre for Agitatorerne.

Det var dog ikke nok med Befordringen derud, der skulde ogsaa Lokale til, og det var ikke altid saa let at faa. Da de saaledes engang, det var i 1887 eller 1888, kom ud til Elverdamskroen for at holde Møde, var de saa uheldige at arrivere, medens Sogneraadsformanden var til Stede, og da han hørte, hvad det drejede sig om, gjorde han Kromanden bekendt med, at hvis han aabnede sine Døre for »det Socialistrak«, saa skulde h a n sørge for, at Sogneraadets Møder fremtidig blev afholdt et andet Sted.

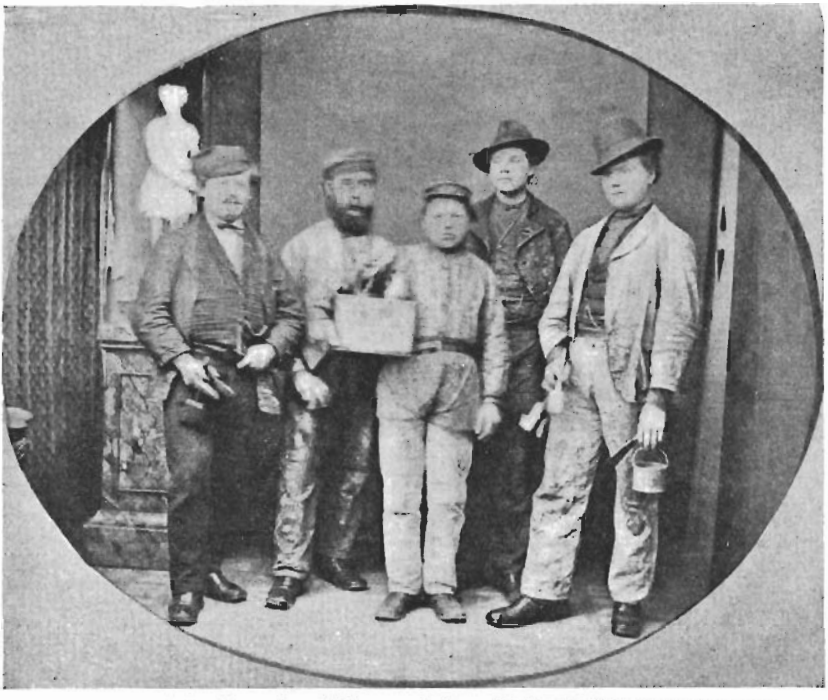

Typer paa Arbejdere fra Tiden omkring Fællesfagforeningens Stiftelse. — Svende fra Malerm. S. Asmussens Værksted i Pølsekrogen.

Her var altsaa lukket, hvorefter man, da Vejret var godt, afholdt Mødet i fri Luft paa Elverdamsbakken, men da Sogneraadsformanden var taget hjem, sendte Kromanden sin Karl hen til Mødestedet med Øl — tørste skulde de ikke.

Med Dampskibet »Isefjorden« foretoges en Udflugt til Nykøbing. Ved Ankomsten hertil stod en stor, tyk Betjent og svingede afværgende med en svær Stok, idet han raabte ud til Damperen: »Fanen maa ikke udfoldes, Fanen maa ikke udfoldes.« Fanebæreren bar saa Fanen sammenrullet op til Hotellet, hvor Deltagerne skulde samles, men paa Tilbageturen fik man Lyst til at drille den tjenstivrige Be-

tjent, og i Nærheden af Havnen foldede man pludselig Fanen ud, og lod den smælde i den ret kraftige Blæst.

Nu gik den rædselsslagne Betjent helt over Gevind og satte efter de formastelige, der dog, skønt det var vanskeligt at løbe med den udslagne Fane, naaede at redde sig om Bord i Damperen. Selskabet tog Afsked med den rasende Nykøbingbetjent med et dundrende Hurra.

Hjemkommen til Holbæk gik det helt anderledes til. Med Betjent Groth i Spidsen som Ordensmarskal marcherede man med vajende Fane igennem Byen, efter Sigende til stor Fryd for Borgmester og Byfoged N. E. Hansen, der fra sine Vinduer ud mod Torvet kunde se hele Sceneriet.

Som Udløber fra Socialdemokratisk Forening stiftedes Fagforeningerne, den første var Skomagernes, men senere kom der flere til, saaledes at man i 1892 kunde stifte »Fælles Fag- og Arbejderforeningen i Holbæk«.

Nu var der Gang i Bevægelsen, agitatoriske Møder afholdtes og Strejker etableredes, det var jo i de smaa raske Strejkers Tid. Da det er en historisk Begivenhed, skal den første Strejke i Holbæk og dens Forløb have en nærmere Omtale.

Det var hos Bagermester Henriksen, hvor tre Svende nedlagde Arbejdet, da Mesteren ikke vilde underskrive paa en Overenskomst. Denne lille Konflikt kom til at sætte Sindene stærkt i Bevægelse. Bagermesteren havde nemlig indforskrevet arbejdsvillige Svende fra København, men disse blev modtaget paa Banegaarden af Byens Arbejdere og returneredes efter at være bespist og forsynet med Penge til Hjemrejsen.

Næste Aften kom nye Strejkebrydere, og Arbejderne mødte paany op, men det gjorde Politiet ogsaa, saa det gik knapt saa fredeligt af som den første Aften. Der blev Uroligheder, Bager Peter Jørgensen blev noteret og senere idømt tre Dages Vand og Brød, ligesom tre andre Arbej-

dere idømtes ret store Bøder. Disse strenge Domme var ikke noget usædvanligt i den Tid, hvor Dommerne betragtede enhver Fagforeningsleder som en Samfundsfjende.

Saavel den faglige som den politiske Organisering fortsattes, hvad der medførte, at Arbejdernes Klassebevidsthed voksede, de forstod efterhaanden deres Menneskeværd, de rankede Ryggen og satte alt ind paa at skaffe forbedrede Forhold for sig selv og deres Familier.

I 1899 maatte de sammen med Landets øvrige Arbejdere igennem den store Lock-out, som Arbejdsgiverforeningen etablerede for at knuse De samvirkende Fagforbund, der var stiftet Aaret før. Takket være den Hjælpsomhed fra alle demokratiske Befolkningslag, som er omtalt i Begyndelsen af denne Artikkel, klarede Holbæk-Arbejderne sig forholdsvis godt indtil Lock-out'ens Afblæsning.

Tiden efter Lock-out'en, der bragte Demokratiets Gennembrud i Danmark, tilhører en nyere Periode. Den har fortsat Udviklingen med Hensyn til økonomisk og kulturel Fremgang for Underklassen, men det er en Historie for sig selv, og det er en Historie, hvis Slutning endnu ikke kan skrives.